

MANUSCRISE PUBLICATE
POSTUM

„MOȘ POPA“

I

À mon ami D. B.

Enigmaticul bătrîn despre care ți-am vorbit în treacăt la Lausanne și asupra căruia tu-mi ceri cu stăruință să reviu mai pe larg, nu e, poate, tipul potrivit gustului literar de astăzi.

Rousseau spune în *Confesiunile* sale că cititorul nu va găsi demn de luare aminte, tot ce-l interesează pe dînsul; că multe icoane din trecut, scumpe lui, vor părea lipsite de sens lectorului, dar că aceasta nu-l va împiedica să re trăiască clipele de altădată cu toată mișcătoarea lor întindere, căci autorul scrie pentru propria-i mulțumire, nu pentru lector.

Observația asta a lui Rousseau e adevărată, ori de cîte ori e vorba de un fapt din viață pe care tu vrei să-l redai, așa cum l-ai văzut cu ochii tăi, cu temperamentul tău, și nu cu ochii și temperamentul altora. Cu alte cuvinte, cînd vrei să te abții de la orice intrigă, orice împodobire; să descrii numai adevărul.

Or, crezi tu că a făcut vreun scriitor așa ceva pînă în zilele noastre? Și mai crezi să o asemenea descripție se poate numi „literatură“?... E viața, literatură? Paul Bourget a răspuns: „nu“, în procesul doamnei Caillaux, cînd apărătorul acesteia și-a îngăduit să atragă martorului luarea aminte că „principiile sale de la bara martorilor sunt în contradicere cu cele expuse în ultimul său roman psihologic, *Démon du Midi*“.

„*Viața nu e literatură*“ ! a declarat autorul *Discipolului*.

Dar atunci nici „literatura nu e viață“, căci dacă între două oglinzi nu se reflectează același adevăr, două adevăruri nu pot să existe. Totuși, lumea se prăpădește după ceea ce vede în oglinda cea falsă, disprețuind pe cea adevărată... Cauza ? Se știe : omul caută „emoțiuni“, deosebitul, extraordinarul ; iar poporul iubește extravagantul, supranaturalul.

Iată de ce mă întreb adesea : „Să spun și eu un cuvânt, ori mai bine să tac“ ? Dar ce să spun ? Basmе ? Căci eu n-am întâlnit în viață ceea ce pretind literații ; iar dacă am întâlnit, totuși, ceva deosebit, apoi aceasta e ceva prea omenesc pentru a fi numit *literatură*...

.

Era în primăvara anului 1914, la Brăila, cea mai tristă epocă din câte am trăit pînă azi. La 5 martie, îmi venise la Paris știrea morții lui Ștefan Gheorghiu, survenită în „sanatoriul de tuberculoși“ de la Filaret și pierderea acestui om mă dezgustase de „mișcare“. Se stinsese singura figură impunătoare cu care ne puteam și noi mîndri, singurul revoluționar „nedisciplinat“ din turma „social-democrată“, așa-zisă „cu zgardă“, dușmanul „cotizațiilor“ trimise la termen și al „registrelor ținute în regulă“, spaima „brigăzii a 3-a de Siguranță“, omul care răsărea în mijlocul greviștilor tocmai cînd intrările erau mai bine păzite de agenții lui Panaitescu, tocmai cînd flămînzii se priveau mai descurajați, tocmai cînd totul părea pierdut !... Statura lui puternică, fața-i vioale de țigan și părul negru, creț, totdeauna vilvoi, se distingeau dintr-o mie ; iar cînd apărea la tribună, vocea-i tunătoare, sinceră și cuvîntu-i popular, înțeles de toți, pînă și de cei mai umili, electrizau mulțimea, ridicau moralul și cauza era cîștigată !...

El era singurul care mai călătorea cu „clasa III-a“, din „elita“ mișcării ; care minca la un loc cu „tovarășii“ brînză cu pîine „stropite cu ceai“ la „Cafeneaua lui Mihailache Berechet“ ; singurul care împărtășea adăpostul modest, patul de scînduri sau chiar rogojina unui tovarăș din fundul vreunei mahalale și poate singurul care trebuia să se

„Aștepte ca după „întreținere“ să fie „întors la vatră“ între două baionete !

„Eu iau bilet numai de dus, căci cu întorsul se însărcinează domnul Brătianu !“ spunea el adesea, în hazul ascultătorilor.

Omul acesta putea fi scăpat de la moarte, dar „elita“ care găsea mii de franci pentru toate „campaniile electorale“ zadarnice, n-a voit să facă nimic pentru el. Și s-a stins ca un martir.

Moartea lui mi-a răsturnat toate iluziile mele asupra idealismului oamenilor și de-atunci eu nu mai văd în „mișcările“ socialiste acea frăție, acea dezinteresare și contopire a sufletelor, cum credeam înainte. „Idealul e totul, oamenii sunt nimic“, spun acești „idealiști“, ca și cum ar fi vorba de-o societate ideală de elefanți, nu de una omenească.

Dezamăgit, am părăsit Parisul în lacrimi. Plîngeam pe stradă, plîngeam în „metro“ și am plîns întruna pînă la mormîntu-i, la Ploiești. Dar să nu crezi că plîngeam pe aseunselea sau cu vreo stinghereală de ochii lumii ; ca și cum aș fi trecut printr-o pădure, lăsam să curgă liber șiroaie de lacrimi calde, prinos de dragoste aceleia care fusese numai inimă, inimă revoluționară, deschisă, dezinteresată, devotată pînă la sacrificiu !...

În țară, „posteritatea recunoscătoare“ se întrecea în a-i tipări chipul pe cărți poștale, a-l da cu capul de nori și a lansa subscripții pentru ridicarea unui bust la Ploiești și la Brăila, unde el muncise mai mult. Ceea ce m-a întristat mai ales din tot acest tapaj de recunoștință postumă, e că șampion al ei se făcuse tocmai prietenul meu cel mai bun, Al. C.¹ După ce că n-a voit să pună toată influența lui în joc, ca să strîngă bani să-i scape viața, așa cum ne înțelesesem cînd l-am luat pe Ștefan cu mine în Egipt, în 1912, el găsise acum destulă energie ca să strîngă bani pentru pictori, sculptori și tipografi. El îmi cere să scriu „ceva asupra lui Gheorghiu pentru ziarul nostru“, eu îi spun ce gîndesc despre el, tapajul lui și idealismul negustoresc al mișcării. O răceală intervine și încetez de-a mai trimete și ce bruma trimeteam, din

¹ Alecu Constantinescu (n. e.).

Martî în Paște, la ziar. În schimb, profit de prilejul „comemorării” unui an de la moartea marelui prieten și-mi vărs tot veninul pe șase pagini din *Tribuna transporturilor*, organ al muncitorimii brăilene, întemeiat de Ștefan. Al. C. profită de „inaugurarea” bustului la Ploiești, câteva săptămîni mai apoi, și declară că „noi trebuie să vedem un mijloc bun de propagandă socialistă chiar în moartea unui revoluționar, căci nu suntem doctori să-i scăpăm viața !...” Atîta lipsă de bun simț chiar și la omul cel mai instruit, cel mai subtil și mai prietenos din mișcare, m-a exasperat, și dacă n-am devenit încă un „urs”, e că pasiunea mea pentru prietenie e prea nesecată.

Cu această stare sufletească am cunoscut pe Moș Popa ! După cîte îmi povesteau hamalii din port asupra acestui bătrîn ciudat — înțelept, cu apucături de sihastru — el era singurul om a cărui apropiere mi-ar fi putut face mult bine, de-a cărui tovarășie aveam chiar nevoie în lungile mele ceasuri de frămîntare. Căci de la întoarcere, nu mai căutam pe nici unul dintre cunoscuții mei și făceam așa ca nici ei să nu mă găsească decît foarte rar.

Scrisorile lui Ștefan erau singura mea petrecere ; seara dădeam ocol orașului.

Bătrînul auzise și el de mine ; mă văzuse chiar. Dar el nu căuta niciodată pe nimeni.

Mă hotărîi să-l caut.

Timp de cîteva zile de-a rîndul am colindat portul de la un capăt la altul, din Docuri la fabrica lui Violatos. Nu l-am putut găsi. Mîile de hamali, al căror „secretar” fusesem, cu care trăisem zile de restriște și dădusem lupte crîncene alături de Ștefan întru dărîmarea tiraniei „vătășești”, mă cunoșteau, îmi ghiceau durerea și mă înîm-pinau cu simpatie pe tot parcursul cheiului, prin vapoare, prin șlepurî, prin vagoane și prin magazii.

— N-ai zărit pe moș Popa ? întrebam pîlcurile de oameni, lucrînd în cămăși, cu fețe asudate și arse de soare.

Toți răspundeau la fel :

— Pe bătrîn îl găsești greu... Nu vine regulat, muncеște numai unde-i place și uneori nu dă zile-ntregi prin port... Așa-i el... Nici ceai nu bea numa' la o ceaină-

... Uneori îl vezi „la Iancu“, altă dată în „Piața Mare“, ba chiar și-n „Carachiu“... Cît de stat cu casa... numa' Dumnezeu i-o fi cunoscînd bîrlogu !

— Dar n-are vreun prieten la care ați putea să mă-n-dreptați ?

Oamenii zîmbeau toți, parcă aș fi spus o prostie :

— Prieten ? !... Da, are : un bun pahar cu ceai dimineața și un castravete la prînz !

Apoi rîdeau cu poftă de mîtra mea.

— Face ursu prieteni ? exclama cîte unul.

— Eu, mă vezi ? relua un altul ; l-am cunoscut acum treizeci de ani cînd a venit în șchele... Purta barbă ca și acuma, da' nu era chel... Era tînăr... De-atunci, cîtă prăpădenie de străinime s-a vînturat p-în port, toată s-a dus ca apa, numa' el nu s-a mișcat, nici măcar pîn-la Galați... Nimeni n-a putut să afle de unde venea, nici cine este... E închis ca un mormînt !... Și doar nu-i om rău... Ferească Sfîntul ! De asta ne-am pune mîna-n foc !... Da' ceva trebuie să aibă ; ce vrei ? păcatele oamenilor sunt mari... Jerpelit, zdrențuros, așa cum îl vezi și azi, așa a fost totdeauna. Pă vremea cînd „Sifciu“ ținea cafenea pă bulevard' în „Piața Mare“, el era nelipsit seara... și o haită de studenți făcea regulat cerc împrejurul mesei unde își bea ceaiu'... Îl întreba, îl descosea băieții... Paci ! El rămînea tăcut ca peretele, or schimba vorba. Da' cînd îi cerea să le „scrie“ ceva, era totdeauna bucuros, mai ales la „socoteli“... era tare în „socoteli“.

Ai auzit, poate, că „Sifciu“ a lăsat după moarte avere nespusă ; da' „socotelile“ era așa de încurcate că moștenitorii să certa de ani întregi la tribunal. Ei, vezi, el le-a descurcat !... Ce-a sucit, ce-a învîrtit, numai el știe, da' am auzitără într-o bună zi că s-a-mpăcat moștenitorii... Cînd l-a întrebat cît să-i plătească, el a zîmbit și a arătat porția de ceai de pe masă : „Uite, porția asta de ceai !“ a zis el... Și nimeni nu l-a putut face să ia un ban !

Omul tăcu, își aprinse o țigare, apoi adăugă, ca pentru el :

— Îi om drept, tare drept... Eu gîndesc că nici nu-i în toată mintea, așa-i de drept ! Și știe o sumedenie de basme, zicători, istorii... da' n-are totdeauna chef de

vorbă. Cînd cu bătălia de la Port-Arthur, cu rușii și japonezii, or cînd se-ntîmpla cite-o istorie în lumea mare, ne strîngeam roată pã lingă el să ne „isplice“ din jurnal. Atunci, ai fi zis că vine de acolo !... Uneori, cite un zevzec dintre-ai noștri îi tăia vorba, da' el nu se supăra, îl lăsa să urle pîn-o osteni.

Nu s-a certat cu nimeni, de cînd îi în port... Da' de-m-păcat, ne-a împăcat de multe ori, mai ales cînd ne încurcam la împărțitu' banilor... Atunci dădeam fuga să-l căutăm, că știam că ce spune el e drept. Nu-i om de minciună, nici de părtinire... Cînd nu știe ceva, spune că nu știe, iar cînd se-ntîmplă să-i cază în spinare un palavrăgiu, nu-i spune nici o vorbă contra, 'i-n stare să tacă ceasuri întregi...

Uite, vezi, ar trebui să-l găsești, vino mai des... O să-i spunem noi că-l cauți. Cu d-ta ar sta mai mult de vorbă...

Și așa, cu cine mă întrețineam asupra misteriosului filozof, toți aveau aceleași cuvinte, aceeași judecată. Ai fi zis că toată lumea s-a înțeles să mă scoată din fire, căci dacă părăsesc cercul muncitorimii și acostam pe cite cîineva din fosta „studentime“ care l-a cunoscut și care azi ocupa slujbe serioase în stat, aceeași părere domina.

Într-o zi, înfîlnesc pe un tînr cu care am făcut clase primare. Era cu doi ani mai în etate decît mine, el ieșea dintr-a patra, cînd eu întram într-a treia. Făcuse studii frumoase și-l urmărisem ani de-a rîndul urcînd treptele învățăturii, pe cînd eu mă tăvăleam de la un stăpîn la altul. Apoi l-am pierdut din vedere. Acum îi vedeam numele pe un afiș al primăriei, unde era prim-secretar. Era unul dintre cei mai cumsecade băieți din burghezie și privea cu căldură la avîntul mișcării muncitorești. În urmă, el mă instruia de tot ce se vorbește în cercurile „oficiale“ ale Brăilei asupra sindicatelor.

Îl întrebai, după un schimb de cuvinte :

— Ia spune-mi, X, ai cunoscut tu pe un oarecare „moș Popa“ pe cînd erai la liceu ?

El se gîndi o clipă, apoi făcu o față veselă, ca la o amintire plăcută :

— Ei !... ai aflat și tu de nea Nicolae ?

— Nicolae îl cheamă ?

— Da, Nicolae Dumitrescu, dar colegii lui de muncă l-au zis „moș Popa“, din cauza pletelor, bărbii și a înfățișării lui de „popă“ de treabă. L-am cunoscut în ceainărie la „Sifciu“. Ne strîngeam acolo seara de beam ceai și de-
clamam pe Eminescu și Coșbuc...

— Bine, îl întrerupsei, ia spune-mi tu, e adevărat că bătrînu-ăsta e un învățat ?

— Foarte învățat !... El era mai tare ca oricare dintre noi și la toate materiile, cu toate că n-am văzut niciodată o carte în mîna lui. El ne rezolva problemele care făceau înconjurul clasei și rămîneau nerezolvate. La istorie, fie antică, fie medie ori modernă, el cunoștea amănunte pe care nu cred să le fi citit în traducere românească. În geografie, iarăși, nu te puteai ține după el. Harem în matematici, cum îți spun, nici nu știu pînă unde-i mergeau cunoștințele. Preferința lui însă era Biblia. Acolo, sunt sigur, nici Vlădica nu-l întrece...

Păcat numai că-l scoteai cu greu vorba din gură. Nu se aprindea niciodată și răspundea numai la întrebările noastre. Cînd nu-i convenea o întrebare, mai ales din cele indiscrete, o lăsa net fără răspuns. Te privea și tăcea... Dealtfel numai proștii îl chestionau asupra trecutului său, eu consideram o insultă pentru bătrîn asemenea întrebări, căci îmi închipui că numai un mare zdruncin sufletesc a putut să întunece pe un om atît de luminat și să-l reducă la halul de cerșetor în care trăiește...

Ceea ce impune mai ales în înfățișarea și cuvîntul lui e lipsa totală de paradă, de afectare și o blîndețe nespusă, o bunătate de sfînt. Cred că n-ar fi în stare să facă rău nici unei muște. Duce o viață de ascet și nimeni nu știe cine este. Se vede însă că are școală oficială, pe care trebuie s-o fi întrerupt brusc, cine știe din ce motiv. În orice caz, nu-i autodidact decît prin cunoștințele ce și-a însușit în urmă, altfel nu se poate explica cum putea fi atît de familiar cu materii școlare aride. Știi, de pildă, că la „limba română“ și la matematici cad studenții cu duzinile. Ei bine, el ne salva, fără el mulți ar fi fost „trîntiți“ la examene.

Nu primea niciodată vreo plată în bani. O porție de ceai era tot ce te lăsa să-î plătești. Și erau printre noi băieți din părinți cu stare, care îi datorau mult și-ar fi putut să-l îmbrace din cap până-n picioare. Într-o zi, nu știu care secătură s-a apucat și i-a strecurat în buzunarul hainei o piesă de cinci franci. Era o glumă de prost gust. Înțelegi, omu-ăsta n-ar fi putut primi pe ascuns ceea ce nu voia să primească pe față... A doua zi, eram ca de obicei la ceai. El era bine dispus și a mînat discuția pe tărîmul recunoștinței, povestindu-ne cu tîlcul lui bătrînesc și înțelept o istorie indiană sau arabă, unde era vorba de-o răsplată rău înțeleasă. Cînd a sfîrșit, a scos din buzunar piesa și ținînd-o pe palmă ne-a zis privind-ne pe rînd în ochi : „Vedeți ? și dumneavoastră tot așa : credeți, oare, că n-aș putea să am și eu ceea ce are toată lumea ?... Nu toate se capătă cu bani... și cu atît mai puțin învătătura !“.

Am rămas rușinați. Eu mai ales, care cred că înțelegeam mai bine sufletul bătrînului, eram așa de mîhnit de întîmplarea asta neroadă că n-am putut scoate nici un cuvînt de scuză. Mai tîrziu l-am luat aparte și l-am rugat să ne ierte. Am avut plăcerea să aud că părerea de rău ce se citea pe fața mea i-a șters impresia produsă de „generoasa noastră recunoștință“.

.

Au trecut mai mult zile.

„Hotărît, îmi ziceam, nu poate să fie vorba de un farsor“ !... Dar nu puteam nici să-mi închipui o virtute clasică, un înțelept antic, umblînd în zdrențe și cărînd saci în portul Brăilei.

Și totuși, așa a fost !

Într-o după-amiază de pe la începutul lui iunie, mă întîlnii în port cu un om cunoscut de tot portul ca o ființă bizară : G. Z., zis „Bulanger“, un om curios prin apucăturile sale și care ar merita el, singur, o descripție aparte. Muncitorii îl urău și făceau gol în jurul lui ; el îi disprețuia și umbla izolat. Sub cuvînt că ar fi voit să-î „organizeze“, ei îmi spuneau că i-a „vîndut“ și a luat bani pe „pielea“ lor. La rîndu-i, Z. le spunea că dacă ar putea să le ia „pielea“, ar lua-o bucuros și-ar da-o la cîini ! Porecla de „Bulanger“, oamenii i-o dăduseră de pe vremea

fînd purta „barbișon“ și se asemana cu vestitul bărbat de stat francez. El cunoștea cel mai de-aproape pe moș Popa. Împreună întemeiasă o crescătorie de porci de rasă și cine a cunoscut-o afirmă că nu se pomenea în Brăila „porci mai bine crescuți“. Apoi, nu se știe din ce pricină, moș Popa l-a lăsat baltă și s-a retras.

După omul acesta straniu mă înnebunisem cu doi ani în urmă. Conceptiile lui despre lume, despre viață, și felul lui de trai, sunt un amestec de logic și absurd, de bun-simț și nerozie, atît de extravagant încît, cu puțină fantezie, ar umple cadrul celui mai frumos roman rus...

Deși l-am cunoscut de-aproape, nici pînă azi nu pot să mă pronunț asupra acestui tip de-o originalitate demnă de roman. Nebun la vorbă, sălbatic în expresii și vexator, în același ceas te apropii și te desparți, de sute de ori, de judecata lui. În fapte, azi îl găsești dezinteresat pînă la sacrificiu, mîine egoist pînă la murdărie. El le explică pe toate în felul vederilor lui, care nu-s lipsite de interes. Construcția-i puternică o datorește felului lui de trai. L-am văzut adesea în coliba-i dărăpănată din niște pîrlunge de la marginea orașului. Mîncea numai mușchi de vacă opărit în untdelemn fierbinte și bea vin negru. Alimentele le mesteca pînă la lichefiere. Dimineața și seara, mai ales iarna, își freca corpul cu o funie aspră, înmuiată în apă înghețată, dar cu atîta furie că singele țînea prin piele. Văzîndu-l, ai fi zis că ai aface cu un nebun, dar frumoasa-i mușculatură ar fi ispitit dalta unui sculptor. La încheietura brațului drept se vedea o cicatrice hideasă : un mușchi întreg fusese smuls cu barbarie.

„Vezi asta, mă, stîrpitură ? Eu am fost chirurgul !... Înainte de-a cunoaște băile mele, în tinerețe, o muiere mă-a otrăvit singele cu sifilis și doctorii noștri, secăturile astea bune de spînzurat, au voit să-mi taie brațul... I-am trimis în mîsa pă toți, am luat un bisturiu și, în fiecare zi cîte-o bucatică, am reușit să îndepărtiez putregaiul și să-mi scap mîna ...Acuși, vrei să-ți arăt că pot să-ți dau un pumn cu dreapta ?“...

De-atunci a rămas adeptul „băilor“ lui furibunde care, spune el, l-au vindecat de sifilis. S-a ținut luni întregi de capul meu să mă frec și eu ca el, dacă vreau să deviu Hercule. Făcuse chiar mulți adepți, cărora le dădea lecții

maci la noi, făcînd mîna streacăină, ca să se apere de soarele ce-i năvălea în ochi.

Sardula a tăcut, că, ca și alte mișcări instinctive de mai tîrziu, mîna așteptătoare să-i sîmbulse adăvîratul sau ten permanent, aceluia pe care el și-l ascundea cu îngrijire.

El se nădădea că îl pe pînă trece pînăbindu-se mîna pe față și în sîn ca să-l apere de sardulăa puși pe înșelătorul mîncător al fetei „apocritice șter”, avea pentru mine un sursoare de viață și de viață ce i se întindea. Alina lui alina într-o mîna ca o mîna a fost tăcută, mîna și în mîna, ca o mîna cam în listă. Ținuta i era ca la bădă, călînd mereu în jos.

Zănea mîna la el cu praveam cuvința și ar dînsul pravea tubăat, călînd cecător la unul, la celălalt, și călînd la pînă-l-așade. Ochiul capului lăpăta, ca o rotință, plină de blîndețe dar și de neîncredere. Pe o gîtîmple, sudoare de apă se scurgeau pînăzîndu-se mîna la iuda. El își lăsa căntuța din cap, ca să-și ștergă și sîmbulse și atunc, pînăzîndu-mă o el pa țîna în ochi, an văd în fața-mi cea mai rară figură din câte mi-a fost dat să întîlnesc în călătoriile mele. Un cap mare, rotund, pînă, cu frunte înaltă, la gît și temple bombate, dar capul complet ca restul figurii, închea tot ce mîna nădădă întruclăpat de mai senin, mai înțelept și mai recomandat, din lecturile vechilor virtuți ale Greciei și Romei antice.

Nădădă o fantă închepută. Față de mine, călînd să cred și astăzi — călînd săl în portul Bradei, bea ceai, spune povești și este pînă în mîna.

Zănea rupse tăcerea ca o nădădăvănă, strigînd într-un gest teatral :

— Dogene ! Îți prezint un cățel !..

Și mă arată cu mîna.

Moș Popa, călîndu-l făsesem arătat de mîna lui, știa cine sunt.

El izbucni într-un rîs reținut, scurt și mă privi ca și cum ar fi voit să spună : „Vezi că e de nebun ?”

Îmi scoasei palăria, cu cel mai sincer respect ce am avut vreodată în fața unui om, îi strînsei mîna din nou cu căldură și-mi spusei numele.

Batînul răspunse cu stingăcie.

— Mie îmi spun moș Popa...

El scoase „panamaua“ și dădu mina ceremonios
Zotinea îl prezintă lui moș Popa :

— Alta seacăta ! ..

Bătrânul zăbi iarăși ca bunătare, vadit încercat de
felul acestor recomandății.

Da Petru, jignit, își truse repede limba din buzunar :

— Ia, prietene Gheorghe ! Știu că te cam întrec eu
gluma ! Ia dă tu totă lumea să se cauna ! ..

Zotinea săi simțiră pasul :

— Daaa ! .. domnule ! .. daaa ! .. Să știți că ! .. Și mîi
ce seacăta ! .. Petru ! Gheorghe ! .. zăbi ! .. Nume mai
mult decât mîi ! ..

— La bine, dă tu stăca stăca a mîi fi ! .. Petru ! Pe-
trov ! De ce înțelegi, că, pentru oare ce, te căseacă de
grozav ?

— Eu ? .. ea ? .. De ce te căseacă ? .. Petru ! De
eu sunt vulturi, domnule, vulturi ! .. Eu ? .. va vad ! ..
Nici nu am nevoie de oare ce voastră ! .. Așa deși să
putu la prietenele mele ! .. Mortatam ! .. Ce oare nas nu
fuste ! .. Viem, că se căseacă mîi petru ! .. Așa să te
viem ! .. tot voi, petru ! .. Și mîi ! .. petru ! .. fi de
ori una, ori ce dăta ! ..

Moș Popa îi puse o mîna pe umăr : — Eu să
gurați cu eu ! .. petru ! .. că seacă, mîi ! .. petru ! ..
cât al sp ! .. Petrov ! .. că seacă, mîi ! .. petru ! ..
fel de mustrare timidă :

— De ce va faceți așa ? .. ca de petru ! .. petru ! ..
asupra dumneavoastră ?

— Nu-mi face singur ! .. ca de petru ! .. petru ! ..
trov, vadit supărat pe nabacinosul Zotinea ! .. ca de
mîi să nă ! .. ca de petru ! .. petru ! .. ca de
dumnezeu ! ..

Bătrânul se gândi pe vad ! .. ca de petru ! .. ca de
fele întă ! .. ca de petru ! .. ca de petru ! .. ca de
urma că făcă regă ! .. ca de petru ! .. ca de petru ! ..
ce făcă ! .. ca de petru ! .. ca de petru ! .. ca de
cu un ras ! .. ca de petru ! .. ca de petru ! .. ca de
decît răs ! .. ca de petru ! .. ca de petru ! .. ca de
credin ! .. ca de petru ! .. ca de petru ! .. ca de
vingă, oricît ar fi știut ca de petru ! ..

El vorbea din nou pentru Petrov, fără să-l privească decît din timp în timp :

— Bine. E o chestie de demnitate, spui d-ta. Dar poți să încredințezi pe oameni că păreră lor e greșită? Poți să-i faci să creadă că nu ești cum spun ei, ci cum spui d-ta?

Și tăcu, atent la răspuns.

— Nu înțeleg, Petrov: uneori nu poți să-i încredințezi.

— Aproape totdeauna nu poți să-i încredințezi! Și în cazul acesta înseamnă că mai avem d-mitale? Petrov puse capul pe umeri. Segnatura.

Mos Popa îl lua cu un fel de satisfacție.

— Ai fost data demnitatea unui om, s-ar spulbera așa de ușor!...

El se uită la el o vreme, căutând în gînlitor. Tăcuse și se uită la el o vreme, căutând în gînlitor. Tăcuse și se uită la el o vreme, căutând în gînlitor.

— Va putea să-l facă să se simtă demn? D-mne-d-le, că el nu are nici o idee de demnitate? Un om care nu are demnitate este un om mort!

El se uită la el o vreme, căutând în gînlitor.

El se uită la el o vreme, căutând în gînlitor. Tăcuse și se uită la el o vreme, căutând în gînlitor.

— Dar tot oamenii sunt plătute ca să ne spună că... El se uită la el o vreme, căutând în gînlitor. Tăcuse și se uită la el o vreme, căutând în gînlitor.

— Dar tot oamenii sunt plătute ca să ne spună că... El se uită la el o vreme, căutând în gînlitor. Tăcuse și se uită la el o vreme, căutând în gînlitor.

Zolinka simți așprimea judecată lui moș Popa și căută să devie serios. El nu se arata niciodată rănit, căci era obișnuit să-i se răspundă cu înjurături la înjurăturile lui. Totuși, simplele cuvinte ale fostului său tovarăș se vedea bine că-l lovise la inimă. El încercă să se lamurească, dar tot în felul lui prăpăstios, deși pe un ton mai potrivit :

e că de la întâmplare aceea, „Belanger” era văzut ca un „dusman al poporului” și îndreptat ca un cîine de șapcă hotărât. Bătuțat de la perete, apoi de-a rîndul, omul acesta trebuia să fi suferit mult la rîndul lui, și a căsă suferința i-a zdruncinat firea.

Vom vedea mai departe că în spațiul bisericii nu era numai nebunie ci și că acolo unde mai putea pătrunde un ochi oarecare se mai găsea încă un diam de omenește.

Pe vremea când eram secretar al sindacatului din poartă, el s-a luptat din rîndul să-l împună vîdețele și sistemul de organizare care era un fel de cooperativism nobil și eficient și în practică și pe care nu puteam să-l negăm, că de la mine pînă aici, căci eu aparțineam unei generații de „bombrăși ad-națentă” care se comandă, dar care erau totuși oameni, căci erau oameni care trebuiau să aibă încredere, care să aibă o anumită credibilitate, care să aibă o anumită încredere în ei înșiși și să aibă o anumită încredere în alții. El s-a luptat cu un sistem care era un fel de cooperativism nobil și eficient și în practică și pe care nu puteam să-l negăm, că de la mine pînă aici, căci eu aparțineam unei generații de „bombrăși ad-națentă” care se comandă, dar care erau totuși oameni, căci erau oameni care trebuiau să aibă încredere, care să aibă o anumită credibilitate, care să aibă o anumită încredere în ei înșiși și să aibă o anumită încredere în alții. El s-a luptat cu un sistem care era un fel de cooperativism nobil și eficient și în practică și pe care nu puteam să-l negăm, că de la mine pînă aici, căci eu aparțineam unei generații de „bombrăși ad-națentă” care se comandă, dar care erau totuși oameni, căci erau oameni care trebuiau să aibă încredere, care să aibă o anumită credibilitate, care să aibă o anumită încredere în ei înșiși și să aibă o anumită încredere în alții.

El s-a luptat cu un sistem care era un fel de cooperativism nobil și eficient și în practică și pe care nu puteam să-l negăm, că de la mine pînă aici, căci eu aparțineam unei generații de „bombrăși ad-națentă” care se comandă, dar care erau totuși oameni, căci erau oameni care trebuiau să aibă încredere, care să aibă o anumită credibilitate, care să aibă o anumită încredere în ei înșiși și să aibă o anumită încredere în alții. El s-a luptat cu un sistem care era un fel de cooperativism nobil și eficient și în practică și pe care nu puteam să-l negăm, că de la mine pînă aici, căci eu aparțineam unei generații de „bombrăși ad-națentă” care se comandă, dar care erau totuși oameni, căci erau oameni care trebuiau să aibă încredere, care să aibă o anumită credibilitate, care să aibă o anumită încredere în ei înșiși și să aibă o anumită încredere în alții.

El s-a luptat cu un sistem care era un fel de cooperativism nobil și eficient și în practică și pe care nu puteam să-l negăm, că de la mine pînă aici, căci eu aparțineam unei generații de „bombrăși ad-națentă” care se comandă, dar care erau totuși oameni, căci erau oameni care trebuiau să aibă încredere, care să aibă o anumită credibilitate, care să aibă o anumită încredere în ei înșiși și să aibă o anumită încredere în alții.

El s-a luptat cu un sistem care era un fel de cooperativism nobil și eficient și în practică și pe care nu puteam să-l negăm, că de la mine pînă aici, căci eu aparțineam unei generații de „bombrăși ad-națentă” care se comandă, dar care erau totuși oameni, căci erau oameni care trebuiau să aibă încredere, care să aibă o anumită credibilitate, care să aibă o anumită încredere în ei înșiși și să aibă o anumită încredere în alții.

El s-a luptat cu un sistem care era un fel de cooperativism nobil și eficient și în practică și pe care nu puteam să-l negăm, că de la mine pînă aici, căci eu aparțineam unei generații de „bombrăși ad-națentă” care se comandă, dar care erau totuși oameni, căci erau oameni care trebuiau să aibă încredere, care să aibă o anumită credibilitate, care să aibă o anumită încredere în ei înșiși și să aibă o anumită încredere în alții.

Și fâlcile se porniră.

Moș Popa nu era un „ascet”, așa cum ar fi ușor unui scriitor să-l fabrice, mai ales că ființa asta închisă și descurajată se preta de minune la o astfel de „creație literară”. Dar el nu era așa și eu nu vreu să-l schimb. Bătrînul știa să pună preț pe tot ce era „valoare” în viață. El mîncă și bea tot ce știa că e bun, nevătămător sănătății, dar cu o cumpătare de care noi nu suntem în stare. Nu avea nici un fel de regim, se conducea după cum își simțea corpul, al cărui cel mai bun doctor era el însuși. Deși avea respect de tot ce era „știință” în cunoștințele omenesti, el nu era de părere că alcoolul, chiar sub forma lui cea mai concentrată, e *totdeauna* o „otravă” pentru corp.

Avea reputația de „expert” în cunoașterea băuturilor, deși nu era „băutor”. Zotinca îi ceru pe dată să-și dea „verdictul” :

— Ei, popo, acum să ne „grăduiești” vinul și să ne spui dacă e cu adevărat „sîngele lui Christos” !

Moș Popa însă nu se juca niciodată cu cuvintele. El răspunse repede :

— Eu am să vă spun *numai* dacă e vin și dacă e bun. „Sîngele lui Christos” însă, nu e nici într-un caz...

— Dar așa spune Evanghelia...

— Ei... Evanghelia !... Cite nu „spune” Evanghelia într-un fel și noi le înțelegem de-a-ndoaselea !

Bătrînul însoți cuvintele cu o clătinare a capului, ce exprima atîta părere de rău, că eu fui surprins de sensul adînc ce el dădea gîndirii sale. Avea fața unui sfîntu Petru, dar vie, impunătoare.

El gustă apoi din pahar, plimbă vinul prin gură și, după o mică pauză, ne zise :

— E vin și nu e rău.

— Adică e „vin bun”, completă Petrov.

— Am putea spune și așa...

Petrov păru intrigat :

— De ce, moș Popa, zici : „E vin și nu e rău”, dacă e vin bun ?

Bătrînul surîse :

— Am zis așa, fiindcă am avut norocul mai întîi să dăm peste vin, ceea ce nu se întîmplă-ntotdeauna, căci

nu tot ce iese din butoaie e *vin* ; și-apoi am mai avut iarăși norocul să nu fie *rău*, adică stricat, ceea ce se-nîmplă destul de des. Acum, că aș fi putut să-l numesc *bun*, după ce am văzut că e *vin*, asta știu și eu. Dar atunci cum o să numim pe altul *mai bun*, sau *mult mai bun*, sau *foarte bun* ? Vă plac dumneavoastră superlativele ?...

Schimbai o privire cu Petrov. El luase o mină uimită, așa de caraghioasă, că-mi veni să pufnesc în rîs. Părea că spune : „Ei băiete, ni s-a infundat cu unchiașul !“

Zotincă sări să-și ia partea.

— Păi ce crezi tu, Popo ? Aștia sunt niște bășici de săpun umplute cu vînt !

Dar Petrov îl pedepsi repede :

— Las-o moartă, nene Gheorghe ! Știi vorba aia : *Ride dracu de porumbe negre și pe el nu se vede !*

De astă dată, moș Popa rîse din toată inima, căci cînd era vorba de cuvinte umflate, apoi nimeni nu le umfla mai tare ca Zotinca.

— Dumitale nu-ți plac superlativele ? întrebă Petrov.

— Nu... Eu nu le întrebuițez decît cînd e neapărată nevoie, de pildă cînd trebuie să fac o comparație. Numai în literatură se caută cuvintele tari, fiindcă scriitorii sunt ca și bețivii : nemaisimțind gustul țuicii, aleargă după spirt !

Petrov părea nemulțumit că bătrînul nu ia cuvîntul ca să vorbească mai mult, să dizerteze și căuta să-l tragă de limbă :

— Așadar, dumneata crezi că totul s-a falsificat astăzi ? Totul a decăzut ?

Dar nenea Gheorghe, care se suceea pe scaun, parcă ar fi șezut pe cărbuni, nerăbdător că nu-i vine rîndul la vorbă, o luă înainte :

— Decăzut !... Da, domnule, decăzut !... Și voi sunteți căzăturile !... Superficiali !... Mîzgălitori de pînză ca tine și zgîrie hîrtie ca asta !... Pierde-vară, nimic decît pierde-vară !... Și voi numiți scoala voastră „artă“ ! Artă ? !... *Artă* e, domnule, să știi să ridici sacul fără să te ostenești, să știi să mănînci fără să te îmbolnăvești și să bei fără să te îmbeți !... Asta-i artă !... Adevărata „artă pentru artă“ !... Eu îți iau o bucată de fier și o fac să devie unealtă trebuincioasă omului, un topor, de pildă ; ori lemne din pădure pe care le cioplesc și le schimb într-un car !... Artă voas-

Nu-i nimic alt decît goană după trîndăvie, produs al lumurilor din capetele voastre seci, deşertăciune !... Arta a domnit numai pe vremea cînd omul lăsa coarnele plugului ca să gonească pe tîlhari şi revenea să le apuce din nou : Coriolan !... ăla a fost un artist !... ăla a fost şi un general. Astăzi generalii umblă cu mănuşi albe, se pudrează ca muierile, pun corset şi fac strategie prin baluri ! Pe ăştia voi i-aţi ales stăpîni, i-aţi cocoţat în capul vostru şi le-aţi dat puteri să vă poruncească, să vă ducă la abator !... Iar cînd vin să vă vorbească, alergaţi ca nebunii, căscaţi gura, vă rupeţi palmele şi-i purtaţi pe umeri !... Pe urmă, vă plîngeţi că vă ustură gîrbaciul lor şi aţi vrea să-i daţi jos ca să vă urcaţi voi, să coboriţi păduchele sătul ca să puneţi în ceafă altul flămînd, lihnit !...

Dar eu, cu domnule, dacă aş fi în locul lor, v-aş întinde pe roată, v-aş bate la tălpi ca pe vremea falangei, ca să vă saturaţi de stăpîni odată pentru totdeauna !...

Zotınca luase foc. Moş Popa părea că nu dă nici o atenţie la cuvintele lui. Petrov căuta să-l oprească, dînd cuvîntul lui moş Popa :

— Bine, nene Gheorghe... Bine... Aşa-i, poate că ai dreptate ; dar eu aş vrea să cunosc părerea lui moş Popa. Şi adresîndu-se bătrînului :

— Dumneata ce crezi, moş Popa ?... Vezi lucrurile aşa de în negru ca nenea Gheorghe ? Spune-ne mai întîi ce crezi despre artă.

Bătrînul păru strîns cu uşa.

— Păi, ce să crez ? Crez şi eu ca dumneavoastră : arta-i după cum o înţelegi. Iată, de pildă, cînd eram băietan, am cunoscut un copil care umbla după oi şi cînta din fluier. Într-o zi, s-a îmbolnăvit scripcarul satului şi n-avea cine să cînte la horă. Era duminică. Fetele, ca fetele — şi flăcăii, ca flăcăii : săreau ca pe tăciuni. Au trimis să-l caute şi l-au găsit afară din sat, pe o muce de deal, singur. Îşi încerca un fluier nou făcut de el. L-au adus la horă şi băieţaşul a cîntat, dar a cîntat aşa de bine că pînă seara se strînsese împrejurul horci toată vecinătatea... Ei bine... copilul acela era un artist...

Şi povestitorul puse capul în pămînt, privind un punct pe masă, în faţa lui ; un zîmbet şiret ce-i flutura pe obraz părea să spuie că povestea nu s-a zîmărit.

— Atita tot, moș Popa ? întrebă Petrov.

— Atît.

— Și nu mai înțelegi arta altfel ?

— Ba o mai înțeleg și altfel. Iată : am mai cunoscut un bătrîn, care creștea porci. El îi creștea, însă, cu atita știință că porcii lui nu se îmbolnăveau niciodată și erau totdeauna frumoși. Eu mi-am zis că și bătrînul acela trebuie să fie un artist... Afară de aceștia doi, nu mai cunosc alți artiști...

Petrov se arată descurajat. I se părea că e luat în bătaie de joc :

— Bine, moș Popa, dar artele au luat azi alt avînt, o altă dezvoltare ; ele sunt mai rafinate, mai grele de înțeles.

Bătrînul izbucni într-un rîs sănătos :

— Dumneata crezi că ce e „rafinat“ și „greu de înțeles“ e artă ? Dimpotrivă : arta e simplă și ușor de înțeles !

Zotinca interveni, răcnind la Petrov :

— Daaa !... domnule, daaa... ! Arta nu-i ce crezi tu !... Arta nu-i muierile cu dosu' gol de pe pînzele tale !

Moș Popa se roși ca o fată mare :

— Ei... acuma o dădurăți de-a dreptul !

Rîserăm toți cu poftă.

(Manuscris neterminat)